

Peter Švec: Úsporný systém bezpečnosti a obrany

Zodpovednosť štátu za bezpečnosť a obranu je unikátnou funkciou, v ktorej je štát nenahraditeľný. Diskusia o spôsoboch realizácie tejto zodpovednosti by mala vychádzať nielen z ohrození, ale najmä z reálnych možností ekonomiky. Jedinou realistickou poistkou drvivej väčšiny európskych krajín pred vojenskými ohrozeniami väčšieho rozsahu je členstvo v mechanizmoch kolektívnej bezpečnosti a obrany. Nemá význam polemizovať o tom, či má takéto členstvo len výhody a v tomto kontexte si postačíme s konštatovaním faktu, že s každým spolkom sú spojené aj menej priaznivé aspekty. Skôr si skúsme zadefinovať zodpovednosť každého člena za primeraný príspevok do celku.

V skutočnosti je za ozbrojené sily možné považovať len také jednotky, ktoré sú v modernom ozbrojenom konflikte schopné pôsobiť v celom spektre operácií. Na tento účel padlo pred takmer 15 rokmi rozhodnutie o profesionalizácii ozbrojených síl, zrealizované bolo v roku 2005. Už naše tradičné chápanie všeobecných vojenských záloh v žiadnom prípade nezodpovedá uvedeným požiadavkám. Ako ukazuje analýza skúseností zo súčasných vojnových konfliktov, ozbrojené zbory zložené zo všeobecných záloh, ale aj nevycvičené jednotky ozbrojených síl a zborov pozostávajúce z krátko slúžiacich, nevycvičených a vynútených príslušníkov majú amatérsky charakter. Tieto nedokážu v modernom konflikte čeliť vysoko motivovaným a dobre vycvičeným profesionálom. Efektívnosť prostriedkov vynakladaných na nekvalitný výcvik vojakov povinnej služby bola preto po dlhé roky veľmi pochybná.

Na posúdenie potenciálu kolektívnej bezpečnosti a obrany pôsobí v rámci NATO jediný dominantný člen, ktorý po všetkých stránkach prevyšuje kombináciu všetkých ostatných členov. Týka sa to USA, ktoré sú ako jediná krajina schopné samostatne čeliť všetkým vojenským ohrozeniam. Z analýzy údajov publikácie „The Military Balance 2014“ vyplýva, že všetky krajiny EÚ s pridruženými členmi, čiže vrátane neutrálnych štátov, dovedna disponujú počtom asi 1,6 milióna vojakov v aktívnej službe. Je to počet o niečo vyšší ako USA a takmer dvojnásobný oproti Ruskej federácii. Z podrobnejšej analýzy jednoznačne vyplýva, že súčasný počet vojakov ozbrojených síl Slovenska v aktívnej službe v prepočte na jednotku obyvateľov zodpovedá priemeru v rámci uvedených štátov Európy. Keďže ako jedna z mála krajín sme úplne zanedbali formovanie záloh všetkých kategórií, v prípade realizácie zásadných opatrení v tejto oblasti budeme môcť dokonca počty aktívnych vojakov o nejaké percentá znížiť. Konceptné návrhy riešenia predstavíme v ďalšom článku.

Optimalizácia štruktúr ozbrojených síl by mala vychádzať z niekoľkých vojensko-strategických zásad. Prvou je zásada komplexnosti a cieľovo funkčnej integrácie všetkých prvkov bezpečnostného systému malého štátu s veľmi obmedzenými zdrojmi. Ide o využitie dostupných zdrojov štátu tak, aby sa minimalizovalo prekrývanie spôsobilostí a kompetencií jednotlivých súčastí bezpečnostného systému, ako aj špecificky všetkých prostriedkov a spôsobilostí ozbrojených síl. Z tejto zásady vyplýva, že každý prvok bezpečnostného systému prispieva k celkovému obrannému úsiliu čo najefektívnejším a najhospodárnejším spôsobom. Práve KDH, ktoré vo voľbách neuspelo, malo ako jediná strana pripravené iniciatívy na presadenie programu veľmi nekonvenčného, odvážneho, ale mimoriadne efektívneho integrovaného prístupu na zabezpečenie bezpečnosti a

obrany štátu. Integrovaný systém zaistenia bezpečnosti umožní priniesť významné úspory v oblasti, v ktorej štáty tradične neefektívne vyhadzujú obrovské zdroje použiteľné na užitočné rozvojové programy na prospech celej spoločnosti. Je to program nových prístupov na maximálne využitie obmedzených zdrojov na bezpečnosť a obranu vyčlenených tak, aby zohľadňovali existujúcu realitu, skúsenosti vojnových konfliktov, vykonané analýzy a vytvorili synergický efekt.

Zásada udržania potenciálu rozvoja spôsobilostí ozbrojených síl zvyrazňuje požiadavku, aby sme už v mieri udržiavali vysoko kvalitné, profesionálne vedené, dobre vyzbrojené a vycvičené realistické spôsobilosti ozbrojených síl v celom spektre požiadaviek. V tých, spôsobilostiach, ktorých samostatná prevádzka je v podlimitných počtoch extrémne nevhodná a neraz nebezpečná, malo KDH pripravené iniciatívy na budovanie spôsobilostí na mnohonárodnej platforme. Treba zdôrazniť, že partneri v takých iniciatívach by mali bezpodmienečne trvať na suverénite rozhodovania o operačnom nasadení svojho personálu, čiže si musia zachovať tzv. plné velenie. Neexistuje ani jedna spôsobilosť, ktorá by umožňovala bilaterálnu spoluprácu dvoch menších členov. Napríklad v technologicky a finančne náročných spôsobilostiach v letectve sa optimálna kombinácia začína až spoluprácou viac ako 6 partnerských štátov. Súčasným vedením pripravený kontrakt na využitie 1000 letových hodín za rok bojovými lietadlami Gripen je ukážkou nevhodného a nedomyšleného prístupu. Aj prevádzka dopravných lietadiel Spartan bude nevhodná a latentná bezpečnosť zostane extrémne nízka. KDH malo v tejto oblasti pripravené komplexné a variantné riešenia na optimálne štruktúry v čase relatívneho mieru. Ozbrojené sily majú byť uplatňovaním tejto zásady schopné v prípade eskalácie málo pravdepodobných ohrození dobudovať dostatočný potenciál v realistickom čase prípravy, na základe racionálne a kvalifikovane odhadnutého času výstrahy. Východiskom je demonštrácia pripravenosti a vôle vedenia štátu konať rozhodné opatrenia na dobudovanie nie úplne zlikvidovaných spôsobilostí ozbrojených síl pre prípad priameho ohrozenia životných záujmov štátu.

Zásada primeranosti a ekonomickej dostupnosti mierovej štruktúry ozbrojených síl je najkritickejšia zásada z hľadiska budovania ozbrojených síl v rámci systému bezpečnosti. Jej uplatnenie umožní, aby všetky plány budovania a modernizácie, ako aj budúce smerovanie ozbrojených síl, brali do úvahy realistické posúdenie schopnosti štátu financovať tieto plány. V postupnom narastaní úsilia výstavby ozbrojených síl, ktoré sú v podmienkach súčasných ekonomických obmedzení dostupné a udržateľné, musia všetky obranné plány určovať priority podľa prijateľných rizík. Akékoľvek rozšírenie obrannej štruktúry sa má konať po plánovaných obdobiach a v súlade s ekonomickým rastom. Alternatívou je hľadanie takých riešení, ktoré umožnia rozloženie financovania predovšetkým kapitálových výdavkov na veľmi dlhé obdobie. Aj v tomto smere malo KDH pripravené iniciatívy.

Výdavkami na obranu vyjadrenými pomerom rozpočtu na obranu k HDP sa Slovensko nachádza mierne pod priemerom. Štruktúrou výdavkov vyčleňuje Slovensko neúmerne vysoký podiel na personálne výdavky, ktoré sú až o 20% vyššie oproti krajinám s najmodernejšími armádami. Neúmerne nízky podiel z rozpočtu je vyčleňovaný na výzbroj, prevádzku a výcvik, kde sme niekde na polovičnej úrovni v porovnaní s vyspelými krajinami. To je indikátor nízkej kvality ozbrojených síl.

Program KDH reflektoval na fakt, že bez potrebných zdrojov sa primeraná obrana zabezpečiť nedá a hnutie chcelo presadzovať postupné zvyšovanie nákladov na obranu, aby ich výška najneskôr v roku 2025 dosiahla úroveň 2,0 % HDP. Zámer bol tiež zabezpečiť primerané investície do modernizácie obrany na úrovni 20 % obranných výdavkov. Ibaže s jednou zásadným predpokladom - všetko v prepojení na prísnu a systémovú parlamentnú kontrolu hospodárnosti vynakladania verejných prostriedkov. Má to svoj význam.

Skutočný rozpočet na obranu v posledných rokoch sa pohyboval niekde okolo úrovne 6-7% príjmov štátneho rozpočtu vyprodukovanými v našej krajine. Mohlo by sa zdať, že je to naozaj nákladná poistka pred ohrozeniami, ktorých pravdepodobnosť je nízka. Lenže naše členstvo v kolektívnej bezpečnosti (NATO) predstavuje náš záväzok voči celému zoskupeniu podieľať sa primerane na eliminácii ohrození, pri ktorých je kolektívna obrana nevyhnutnosťou. Cieľom je aby Slovensko bolo spoľahlivou a aktívnou súčasťou bezpečnostných a obranných mechanizmov, ktoré nám umožňujú nižšie výdavky na tento účel.

Dlhodobo je vážnym problémom práve modernizácia výzbroje. Lenže, pokiaľ sa nezabezpečí prakticky úplná eliminácia existujúcej praxe neehospodárnosti, tak aj aktuálny nízky podiel zdrojov na vyzbrojovanie je privysoký. Riešenie je v dvoch rovinách. Prvou je silná parlamentná kontrola výdavkov na obranu aj so zohľadnením skutočnosti, že časť obstarávania nebude mať verejný charakter. Okrem toho KDH považovalo obstarávanie samotných zbraňových nosičov a techniky za prekonaný a veľmi neehospodárny spôsob modernizácie. Namiesto toho presadzovalo striktné akvizície celých spôsobilostí. Prečo?

Predpokladajme, že už od začiatku volebného obdobia sa podarí presadiť požiadavku aby 20% obranných výdavkov bolo vyčlenených na modernizáciu. Projekcie výdavkov ukazujú, že za nasledujúce volebné obdobie by potom mohlo ísť o kombinovanú sumu okolo 800 miliónov eur na tento účel. Síce celá suma nestačí ani na spôsobilosti spojené s jedinou letkou bojových lietadiel. Ale ak by sa eliminovali tradičné korupčné provízie na úrovni často viac ako tretiny objemu, tak len zo samotnej úspory môže byť zmodernizovaný jeden útvar pozemných síl. Alebo nakúpená letka viacúčelových vrtuľníkov, ktorá by výrazne zvýšila spôsobilosti na elimináciu viac pravdepodobných ohrození, napríklad pomoc obyvateľstvu počas prírodných katastrof. Uplatnením zásad dobrého hospodára by za tri volebné obdobia bolo možné za projektovanú sumu na akvizície v sumárnej výške okolo 3 miliárd eur zabezpečiť úplne nový typ kompletne prezbrojených a funkčných ozbrojených síl. O ešte vyššie sumy ide v prípade ostatných ozbrojených síl a zborov. Takéto sumy sú o to zaujímavejšia pre tých, ktorí majú záujem vyciciavať štát. KDH malo pripravené mechanizmy, ako s obmedzenými zdrojmi hospodáriť s maximálnou zodpovednosťou.

V neposlednom rade bude potrebné presadiť iniciatívy na hľadanie úspor nákladov. Je to možné najmä tam, kde celý bezpečnostný komplex pokračuje vo financovaní aktivít, ktoré môže oveľa lacnejšie nakúpiť z iných zdrojov, alebo v ktorých sa hospodárnejšie vynakladajú inými inštitúciami z verejných zdrojov. KDH malo vo svojom programe pripravené veľmi komplexné koncepčné riešenie a jednou z priorit sa ukazuje zásadná a viacrezortná reforma pozostatkov totality v štátnych vysokých školách. Realizácia si bude vyžadovať veľkú politickú odvahu.